

Araştırma Makalesi

Ağrı İlinde Üreticilerin Meyve Yetiştirme Kararını Etkileyen Unsurlar ve Geleceğe Yönelik Beklentileri

Arzu SEÇER^{1*}, Ferdi ÇELİK¹, Hatice BARUT¹

ÖZ

Ağrı ili sosyo-ekonomik açıdan geri kalmış iller arasındadır. Meyve yetiştiriciliğinin kırsal alanda sağlayacağı faydalar dikkate alınarak 2018 yılından bu yana “Meyve Yetiştiriciliği ve Geliştirilmesi Projesi” uygulanmaktadır. Ancak, üreticilerin bu projeye katılımları oldukça düşük düzeyde kalmıştır. Bu çalışmada, Ağrı ilinde meyve yetiştiren ve yetiştirmeyen üreticilerin sosyo-ekonomik özelliklerinin, meyve yetiştiriciliğine yönelik kararlarını etkileyen unsurların ve geleceğe yönelik beklentilerinin karşılaştırmalı olarak ortaya konulması amaçlanmıştır. Üreticilerin meyve ağacı yetiştirme kararını etkileyen unsurlar Planlanmış Davranış Teorisi (Theory Planned Behavior) çerçevesinde davranışa yönelik tutumlar, kişisel normlar ve algılanan davranışsal inançları olarak üç başlık altında incelenmiş ve ele alınan unsurların pek çoğunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Bununla beraber, elde edilen bulgular üreticilerin üretim, pazarlama ve uygulanan destekler konusunda bilgi yetersizliği olduğunu göstermektedir. Araştırma bölgesinde meyveciliği geliştirmek amacıyla üreticilerin engel olarak ifade ettiği unsurlar esas alınarak bütünsel bir yaklaşım içerisinde eğitim çalışmaları düzenlenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Meyve yetiştiriciliği kararı, planlanmış davranış teorisi, Ağrı.

The Factors Affecting the Producers' Decision to Grow Fruit Tree and Their Expectations for the Future in Ağrı Province

ABSTRACT

Ağrı province is among the socio-economically underdeveloped provinces. Considering the benefits of fruit growing in rural areas, the "Fruit Growing and Development Project in Ağrı" has been implemented since 2018. However, the participation of farmers in this project remained at a low level. In this study, it was aimed to reveal the socio-economic characteristics of the producers who grow fruit trees and those who do not, in comparison with the factors affecting their intention towards fruit growing and their future expectations. The factors affecting the producers' decision to grow the fruit tree were examined under three headings as subjective attitudes, subjective norms and perceived control beliefs within the framework of the planned behaviour theory, and statistically significant differences were found between the groups in most of the considered elements. However, the findings show that the farmers have lack of knowledge about production, marketing and applied supports. In order to develop fruit growing in this province, training activities should be organized in a holistic approach, based on the factors expressed as obstacles by producers.

Keywords: Fruit growing decision, theory of planned behaviour, Ağrı.

ORCID ID (Yazar sırasına göre)

0000-0003-1347-4988, 0000-0001-8272-4720, 0000-0002-8129-7576

Yayın Kuruluna Geliş Tarihi: 13.11.2020

Kabul Tarihi: 16.12.2020

¹Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Sarıçam, Adana

*E-posta: asecer@cu.edu.tr

Ağrı İlinde Üreticilerin Meyve Yetiştirme Kararını Etkileyen Unsurlar ve Geleceğe Yönelik Beklentileri

Giriş

Ağrı ili sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından Türkiye'nin en geri kalmış illeri arasında yer almaktadır. Bu ilde GSYİH'nın %22.4'ü tarım, %11.7'si sanayi ve %56.5'i hizmet sektörlerinden elde edilmektedir. Türkiye'de ise tarım sektörünün toplam GSYİH içerisinde payı sadece %5,8'dir. Bu sebeple Ağrı ilinde temel geçim kaynağının tarım olduğu söylenebilir. Tarım ürünleri içerisinde ise özellikle tahıllar, yem bitkileri ve hayvansal üretim yapılmaktadır (TUİK 2020).

Meyve yetiştiriciliğinin üreticilere ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan çok sayıda faydası vardır. Ekonomik olarak üreticilerin gelir artışı sağlanması, atıl işgücü için istihdam olanağı yaratması ve ailelerin gıda güvenliğini sağlanması oldukça önemli faydaları arasındadır. Sosyal olarak ağaç yetiştirmek önemli ölçüde toplumun farklı yaş ve cinsiyetlerinden bireyleri bir araya getirerek sorumluluk paylaşımını ve toplumsal olarak yeni bir kimlik ve aidiyet duygusunun oluşmasını sağlamaktadır. Çevresel açıdan ise ağaç yetiştirmek biyoçeşitliliği artırmakta, sera gazı etkisini azaltmakta, erozyonu önlemekte ve toprağın su kalitesini artırmakta önemli rol oynamaktadır (Nowak ve ark 2010; TPO 2012). Ağrı ilinde 2018 yılından bu yana tarımsal ürün çeşitliliğinin artırılması, bölgenin meyve ihtiyacının karşılanması ve üreticinin gelir seviyesinin artırılması amacıyla "Meyve Yetiştiriciliği ve Geliştirme Projesi" uygulanmaktadır. Bu proje uzun vadede; ilde yaş meyveye yönelik bir pazarlama zincirinin oluşması, üretime paralel olarak soğuk hava depolarının yaygınlaşması, nakliye ve hizmet sektörlerinin (budama, toplama, ambalaj vb.) gelişmesi ve böylece bir bütün olarak Ağrı ilinin kalkınmasına katkıda bulunacaktır. Bu proje kapsamında 2018-2020 yılları arasında toplam 350 üreticiye (2018'de 50 adet üretici; 2019'da 100 adet üretici; 2020'de 150 adet üretici). Kapalı meyve bahçesi yapılması şartıyla meyve fidanı dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Böylece 2018 yılı öncesinde meyve ağacı yetiştirilen alan 600 dekar iken 2020 yılında 6 500 dekar ulaşmıştır (TOB 2020).

Son yıllarda Ağrı ilinde üreticilerin meyve yetiştiriciliğine eğilim göstermesine rağmen, literatürde bu eğilimde etkili olan faktörleri

araştıran akademik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Üreticilerin ürün desenlerini değiştirirken bazı endişelerinin olduğu ve meyve ağacı yetiştirmek isteyen üretici sayısının kısıtlı kaldığı gözlenmektedir. Bu bakımdan üreticilerin meyve yetiştiriciliği ile ilgili tutumlarının ortaya konulması oldukça önemlidir. Bu çalışma ile Ağrı ilinde meyve yetiştiren ve yetiştirmeyen üreticilerin sosyo-ekonomik özelliklerini; planlı davranış teorisi çerçevesinde meyve yetiştiriciliğine yönelik tutumlarını (sübjektif tutumlar, kişisel normlar ve algılanan davranışsal kontrol olarak) ve geleceğe yönelik beklentilerini karşılaştırmalı olarak ortaya koyulması amaçlanmıştır.

Materyal ve Yöntem

Kuramsal Çerçeve: Bu çalışmada üreticilerin meyve ağacı yetiştirmeye yönelik niyetlerini etkileyen unsurlar Ajzen'in Planlanmış Davranış Teorisi temel alınarak ortaya konulmuştur. Planlanmış davranış teorisine göre, bir davranışın gerçekleşebilmesi için öncelikle o davranışa yönelik niyetin oluşması gerekmektedir. Bu teorinin davranışsal niyeti tahmin etmek için üç bileşeni bulunmaktadır. Davranışsal niyet insanların bir davranışı gerçekleştirmek için bu davranışı etkileyen motivasyon unsurları gözlemlenerek tahmin edilmektedir. Bu unsurlardan birincisi davranışa yönelik tutum olup davranışı sergileyecek olan kişinin, gerçekleştirilecek davranışı iyi veya kötü olarak değerlendirmesi olarak açıklanmaktadır. İkinci unsur kişisel normlardır ve davranışı yapacak olan kişi için önemli olan motivasyonun kişilerin (referans kişiler), kurum veya kuruluşların belirli bir davranışın gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesi ile ilgili beklentileri olduğunu ifade etmektedir. Üçüncü unsur ise varsayılan davranış kontrolü olup davranışı gösterecek kişinin söz konusu davranışı sergileyebilmesinin ne derece kolay veya zor olacağına inancını göstermektedir (Ajzen 1991).

Planlanmış davranış teorisi aslında sosyal psikolojide yaygın olarak kullanılan bir kuram olmakla birlikte, birçok farklı disiplinin alanına giren davranışları açıklamada da sıklıkla kullanılmıştır (Erten, 2002; Stefan 2013; Bozkurt 2014; Yılmaz ve Doğan 2016; Setti

Ağrı İlinde Üreticilerin Meyve Yetiştirme Kararını Etkileyen Unsurlar ve Geleceğe Yönelik Beklentileri

2016; Onur ve Kırıkçı 2018; Aktas ve ark 2018). Bu çalışma, planlanmış davranış teorisini bir çerçeve olarak kullanarak meyve ağacı yetiştiren ve yetiştirmeyen üreticilerin meyve ağacı yetiştirmeye yönelik kararlarını etkileyen unsurları karşılaştırmalı olarak sunmaktadır.

Materyal: Çalışmanın ana materyali, Ağrı ilinde “Meyve Yetiştiriciliği ve Geliştirilmesi Projesi” projesi kapsamında kapalı bahçede meyve yetiştiriciliği yapan ve yapmayan üreticilerden yüz yüze anket yöntemiyle elde edilen birincil verilerden oluşmaktadır.

Anket uygulaması Ağrı Merkez, Tutak, Diyadin ve Doğubeyazıt ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında gönüllülük esasıyla ve tesadüfi olarak seçilen toplam 183 adet üretici ile görüşme yapılmıştır. Bu üreticilerin 103’ü kapalı meyve bahçesi sahibi olup, 80’i ise meyve yetiştiriciliği yapmamaktadır. Anket uygulaması Ağrı İl Tarım ve Orman Müdürlüğü personeli tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada kullanılan anket formu 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde üreticilerin sosyo-ekonomik yapılarını, ikinci bölümde meyve ağacı yetiştirme kararlarını etkileyen unsurları ve üçüncü bölümde ise geleceğe yönelik beklentilerini ortaya koymaya yönelik sorular sorulmuştur. Üreticilerin meyve ağacı yetiştirmeye yönelik kararlarını etkileyen unsurları ortaya koymak amacıyla Meijer (2015) tarafından planlı davranış teorisi dikkate alınarak geliştirilen ve 23 maddeyi içeren 5’li likert ölçeği kullanılmıştır. Ölçekte yer alan ancak

yörede meyve yetiştiriciliği için uygun olmayacağı düşünülen 3 madde çıkarılmış (“Arazimde meyve ağacı yetiştirmek yakacak odun sağlamada faydalı olacaktır”, “Arazimde meyve ağacı yetiştirmek kereste sağlamamda faydalı olacaktır” ve “Çiftliğime ağaç dikmenin sağladığı gölge, mahsulün büyümesini engelliyor” ve sorulması gerektiği düşünülen 3 madde (“Meyve fidanlarının bakımı zor olmaktadır”, “Meyve fidanlarının bakımı zor olmaktadır”, “Meyve ağaçları ürün verene kadar geçen süre uzun olmaktadır” ve “Meyve ağacı yetiştirmek arazimde çok fazla yer kaplamaktadır”) eklenmiştir. Bu ölçeğe ek olarak üreticilerin ekonomik açıdan tutumları ise araştırmacılar tarafından geliştirilen 4 madde ile belirlenmiştir.

Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntem:

Alan çalışması sonucu elde edilen veriler frekans oran ve ortalamalar hesaplanarak sunulmuştur. Gruplar arası karşılaştırmalarda t testinden yararlanılmıştır.

Araştırma Bulguları

Üreticilere İlişkin Bilgiler: Araştırma alanında üreticilerin ortalama yaşı 44.7 olup bu rakam meyve yetiştiren işletmecilerde 43.8 ve yetiştirmeyen işletmecilerde 45.9’dur. Bu kişilerin eğitim süresi ortalama 6.3 yıldır ve bu süre meyve yetiştiren işletmecilerde 6.6 yıl iken yetiştirmeyenlerde 5.8 yıl olarak hesaplanmıştır. Hane halkı genişliği ise ortalama 6.8 kişidir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Üreticilerin Demografik özellikleri

Demografik Özellikler	Meyve Yetiştiren Üreticiler		Meyve Yetiştirmeyen Üreticiler		Toplam	
	adet	%	adet	%	adet	%
Yaş						
<40	34	33.0	22	27.5	56	30.6
40-50	49	47.6	33	41.2	82	44.8
50>	20	19.4	25	31.2	45	24.6
Toplam	103	100.0	80	100.0	183	100.0
Ortalama	43.8 yıl		45.9 yıl		44.7 yıl	
Eğitim Düzeyi						
Okur Yazar Değil	3	2.9	7	8.8	10	5.5
Okur Yazar	18	17.5	13	16.2	31	16.9
İlkokul Mezunu	36	35.0	33	41.2	69	37.7

Ağrı İlinde Üreticilerin Meyve Yetiştirme Kararını Etkileyen Unsurlar ve Geleceği Yönelik Beklentileri

Çizelge 1. Devam

Ortaokul Mezunu	26	25.2	13	16.2	39	21.3
Lise Mezunu	14	13.6	13	16.2	27	14.8
Üniversite Mezunu	6	5.8	1	1.2	7	3.8
Toplam	103	100.0	80	100.0	183	100.0
Ortalama	6.6 yıl		5.8 yıl		6.3 yıl	
Hanehalkı Genişliği						
≤6	61	59.2	35	43.8	96	52.5
6>	42	40.8	45	56.2	87	47.5
Toplam	103	100.0	80	100.0	183	100.0
Ortalama	6.7 kişi		7.0 kişi		6.8 kişi	

İşletmecilerin tarımsal üretim deneyimleri ortalama 15.3 yıl olup bu süre meyve ağacı yetiştirenlerde 13,0 yıl iken yetiştirmeyenlerde 18.2 yıldır. İşletmecilerin meyve ağacı yetiştirme süresi ise ortalama 2.56 yıldır. Görüşülen kişilerin %95.1'i tarımsal eğitim aldıklarını ifade etmişlerdir (meyve ağacı yetiştirenlerin %92.2'si; yetiştirmeyenlerin %98.8'i). Bu kişilerin %97.8'i tarımsal örgüte üye durumda olup (meyve ağacı yetiştirenlerin

%98.1'i; yetiştirmeyenlerin %97.5'i) %80.3'ü ise tarım dışı iş sahibidir (meyve ağacı yetiştirenlerin %81.6'sı; yetiştirmeyenlerin %78.8'i).

İşletmelere İlişkin Bilgiler: İşletmelerde üretilen en önemli tarla bitkileri buğday (91.6 da), arpa (59.6 da), yonca (77.1 da), korunga (55.2 da) ve fiğdir (20.0 da). Görüşülen işletmelerde üretilen bahçe bitkileri ise erik (20.0 da), kayısı (9.6 da), ceviz (8.1 da) ve elmadır (6.4 da) (Çizelge 2).

Çizelge 2. İşletmelerde Ürün Deseni (da)

Ürünler	Meyve Ağacı Yetiştirilen İşletmeler	Meyve Ağacı Yetiştirilmeyen İşletmeler	Genel
Buğday	81.3	100.2	91.6
Arpa	61.1	58.5	59.6
Yonca	93.2	60.5	77.1
Korunga	67.5	45.3	55.2
Fiğ	30.2	23.0	28.1
Erik	20.0	-	20.0
Kayısı	9.6	-	9.6
Ceviz	8.1	-	8.1
Elma	6.4	-	6.4
Armut	6.5	-	6.5
Diğer*	9.0	-	9.0

*Diğer: Kiraz, patates, kavun ve karpuz.

Ele alınan işletmelerde parsel sayısı buğdayda 3.9 adet, arpada 3.2 adet, yoncada 2.7 adet ve fiğde 1.7 adettir. Bahçe bitkilerinde parsel sayısı

ise elmada 1.0 adet, cevizde 1.3 adet ve armutta 1.3 adettir (Çizelge 3).

Ağrı İlinde Üreticilerin Meyve Yetiştirme Kararını Etkileyen Unsurlar ve Geleceğe Yönelik Beklentileri

Çizelge 3. İşletmelerde Parsel Sayısı (adet)

Ürünler	Meyve Ağacı Yetiştirilen İşletmeler	Meyve Ağacı Yetiştirilmeyen İşletmeler	Genel
Buğday	3.1	4.6	3.9
Arpa	2.5	3.7	3.2
Yonca	2.6	2.8	2.7
Korunga	2.3	2.2	2.3
Fig	2.0	1.0	1.7
Elma	1.0	-	1.0
Ceviz	1.3	-	1.3
Armut	1.3	-	1.3
Erik	2.5	-	2.5
Kayısı	1.0	-	1.0
Diğer*	4		4

*Diğer: Kiraz, patates, kavun ve karpuz.

İşletmelerde yetiştirilen ürünlerde parsel genişliği buğdayda 23.5 da, arpada 18.6 da, yoncada 28.6 da, korungada 24.0 da ve fiğde

16.5 da'dır. Ortalama parsel meyve bahçelerinde elmada 20.0 da, cevizde 7.4 da, kirazda 6.5 da ve armutta 6.2 da olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4).

Çizelge 4. İşletmelerde parsel genişliği (da)

Ürünler	Meyve Yetiştirilen İşletmeler	Meyve Yetiştirilmeyen İşletmeler	Genel
Buğday	26.2	21.8	23.5
Arpa	24.4	15.8	18.6
Yonca	35.8	21.6	28.6
Korunga	29.3	20.6	24.0
Fig	15.1	23.0	16.5
Elma	20.0	-	20.0
Ceviz	7.4	-	7.4
Kiraz	6.5	-	6.5
Armut	6.2	-	6.2
Patates	5.0	-	5.0
Diğer*	1.7		1.7

*Diğer: Kiraz, patates, kavun ve karpuz.

Üreticilerin meyve ağacı yetiştirme kararını etkileyen unsurlar: Üreticilerin meyve ağacı yetiştirmeye yönelik en önemli kişisel inançları meyve ağacı yetiştiren üreticilerde “Meyve yetiştirmek gelirimi artıracaktır” (ort: 4.3), “Meyve ağaçları ürün verene kadar geçen süre uzun olmaktadır” (ort: 4.3), “Meyve ağacı yetiştirmek boş araziye değerlendirmek açısından önemlidir” (ort: 4.3) ve “Köydeki ürün çeşitliliğinin artması benim için önemlidir” (ort:

4.3); meyve ağacı yetiştirmeyenlerde ise “Meyve ağaçları ürün verene kadar geçen süre uzun olmaktadır” (ort: 4.4), “Meyve ağacı yetiştirmek arazimde sulama suyu kıtlığına sebep olacaktır” (ort: 4.3) ve “Meyve fidanlarının bakımı zor olmaktadır” (ort: 4.2) şeklindedir. Meyve yetiştiren ve yetiştirmeyen üreticiler arasında çoğu ifade bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır.

Ağrı İlinde Üreticilerin Meyve Yetiştirme Kararını Etkileyen Unsurlar ve Geleceğe Yönelik Beklentileri

Görüşülen üreticilerin meyve yetiştirme kararını etkileyen en önemli kişisel normlar ise meyve yetiştiren üreticilerde “Ailem meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür” (ort: 4.2); meyve yetiştirmeyenlerde ise “Kamu kurumları meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür” (ort: 2.4) olarak belirlenmiştir. Gruplar arasında tüm ifadelerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır.

Üreticilerin meyve yetiştiriciliğine karşı en önemsedikleri davranışsal kontrol unsurları ise “Arazimle ilgili tüm işleri yapmak için yeterli zamanım var” (ort: 4.0) ve “Meyve bahçelerinde sulama suyuna kolayca erişim sağlanabilmektedir” (ort: 4.0) olurken meyve

ağacı yetiştirmeyenlerde “Yörede iklim koşulları meyve yetiştiriciliği için uygun değildir” (ort: 4.3) ve “Arazimde hayvanların otlatılması riski sebebiyle meyve ağacı yetiştirmek zor olabilir” (4.3) şeklindedir. Meyve ağacı yetiştiren ve yetiştirmeyen üreticiler arasında çoğu ifade bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır (Çizelge 5).

Çizelge 5. Üreticilerin meyve ağacı yetiştirme kararını etkileyen unsurlar*

Unsurlar	Meyve Yetiştiren Üreticiler		Meyve Yetiştirmeyen Üreticiler		Tüm Üreticiler		p
	Ort.	SD	Ort.	SD	Ort.	SD	
Davranışa Yönelik Tutumlar							
Meyve yetiştirmek gelirimimi artıracaktır.	4.3	0.7	2.8	1.1	3.7	1.2	0.000
Meyve yetiştirmek aile tüketimini karşılamada önemli bir kaynaktır.	4.2	0.7	2.7	1.0	3.6	1.1	0.000
Meyve ağacından elde edilen atıklar (budanan kısımlar, kabuklar vs) yakacak ihtiyacımı karşılamada önemlidir.	4.1	0.9	2.2	1.5	3.3	1.5	0.000
Meyve ağacı yetiştirmek toprak verimliliğimi artıracaktır.	4.2	0.7	2.7	1.1	3.6	1.2	0.000
Meyve ağacı yetiştirmek hastalık ve zararlıların yayılmasını artırır.	4.2	0.8	3.5	1.1	3.9	1.0	0.000
Meyve fidanlarının bakımı zor olmaktadır.	4.1	0.8	4.4	0.9	4.2	0.9	0.048
Meyve ağaçları ürün verene kadar geçen süre uzun olmaktadır.	4.3	0.8	4.6	0.8	4.4	0.8	0.003
Meyve ağacı yetiştirmek arazimde çok fazla yer kaplamaktadır.	4.2	0.9	3.7	0.8	4.0	0.9	0.001
Meyve ağacı yetiştirmek arazimde sulama suyu kıtlığına sebep olacaktır.	4.2	0.9	4.5	5.8	4.3	3.9	0.131
Meyve ağacı yetiştirmek boş araziye değerlendirmek açısından önemlidir.	4.3	0.8	3.0	1.2	3.7	1.2	0.000
Köydeki ürün çeşitliliğinin artması benim için önemlidir.	4.3	0.8	2.9	1.1	3.7	1.2	0.000
Kişisel Normlar							
Ailem meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür.	4.2	1.0	2.2	1.5	3.3	1.6	0.000
Diğer çiftçiler meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür.	3.6	1.1	1.9	1.3	2.9	1.5	0.000
Yayım elemanları meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür.	3.7	1.1	2.2	1.5	3.0	1.5	0.000
Kamu kurumları meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür.	3.7	1.1	2.4	1.6	3.1	1.5	0.000
Köyün önde gelenleri meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür.	3.5	1.1	2.0	1.4	2.8	1.4	0.000

Ağrı İlinde Üreticilerin Meyve Yetiştirme Kararını Etkileyen Unsurlar ve Geleceğe Yönelik Beklentileri

Çizelge 5. Devam

Köydeki çoğu kişi arazisinde meyve ağacı yetiştirmektedir.	3.3	1.2	1.6	1.2	2.6	1.5	0.000
Algılanan Davranışsal Kontrol							
Arazimde sık sık hastalık ve zararlılarla ilgili sorun yaşıyorum.	3.5	1.1	3.1	0.8	3.3	1.0	0.012
Yörede genellikle yağışlar düzensiz ve yetersizdir.	3.5	1.1	3.5	0.9	3.5	1.0	0.753
Yörede iklim koşulları meyve yetiştiriciliği için uygun değildir.	3.5	1.1	4.3	1.1	3.8	1.2	0.000
Arazimde hayvanların otlatılması riski sebebiyle meyve ağacı yetiştirmek zor olabilir.	3.6	1.2	4.3	1.1	3.9	1.2	0.000
Arazimle ilgili tüm işleri yapmak için yeterli zamanım var.	4.0	1.0	2.8	1.1	3.4	1.2	0.000
Meyve ağacı fidanlarına kolayca ulaşılabilir	3.9	1.1	2.5	1.1	3.3	1.3	0.000
Meyve bahçelerinde sulama suyuna kolayca erişim sağlanabilmektedir.	4.0	1.1	3.1	0.9	3.6	1.1	0.000

* Üreticilerin meyve ağacı yetiştirmeye yönelik kararlarını etkileyen unsurlar Ek Çizelge 1 ve Ek Çizelge 2’de ayrıntılı şekilde sunulmuştur.

Üreticilerin Meyve Ağacı Yetiştirmesini Etkileyen Ekonomik Unsurlar: Araştırma alanında meyve ağacı yetiştirmeyen üreticilerin, yetiştiren üreticilere göre ekonomik unsurları daha yüksek düzeyde önemli bulmaktadır. Meyve ağacı yetiştirenlerde en önemli unsurlar “Meyve ağacı yetiştirmek arazimdeki üretim masraflarını artıracaktır” (ort: 3.7), “Bahçe tesisi

kurmanın maliyeti yüksektir.” (ort: 3.7); meyve ağacı yetiştirmeyenlerde “Meyve ağacı yetiştirmek daha fazla sayıda girdi gerektirmektedir.” (ort: 4.5), “Meyve ağacı yetiştirmek daha fazla işgücü gerektirmektedir.” (ort: 4.5). Gruplar arasında tüm ifadelerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır (Çizelge 6).

Çizelge 6. Üreticilerin Meyve Ağacı Yetiştirmesini Etkileyen Ekonomik Unsurlar

İfadeler	Meyve Yetiştiren Üreticiler		Meyve Yetiştirmeyen Üreticiler		Tüm Üreticiler		p
	M	SD	M	SD	M	SD	
Meyve ağacı yetiştirmek arazimdeki üretim masraflarını artıracaktır	3.7	1.0	4.4	0.9	4.0	1.0	0.000
Meyve ağacı yetiştirmek daha fazla sayıda girdi gerektirmektedir.	3.5	1.2	4.5	0.8	3.9	1.2	0.000
Meyve ağacı yetiştirmek daha fazla işgücü gerektirmektedir.	3.6	1.2	4.5	0.9	4.0	1.2	0.000
Bahçe tesisi kurmanın maliyeti yüksektir.	3.7	1.0	4.4	0.9	4.0	1.0	0.000

Üreticilerin Meyve Ağacı Yetiştirmekle İlgili Geleceğe Yönelik Beklentileri: Meyve ağacı yetiştiren üreticilerin %77.4’ü bu faaliyetlerine devam etmeyi düşünmektedir. Araştırma alanında meyve yetiştiriciliği üreticiler tarafından henüz benimsenmeye başlamıştır. Bu sebeple, meyve ağacı yetiştirmeyenlerin sadece %22.6’sı gelecekte meyve bahçesi tesis etmeyi düşünmektedir. Gelecekte yetiştirilmesi

düşünülen başlıca ürünler ise elma (%59.1), kayısı (%16.5), ceviz (%13.0), armut (%7.8) ve diğer ürünlerdir (erik, kiraz, ejder meyvesi; %3.6).

Üreticiler meyve yetiştiriciliğine verilecek desteklerin önemli olduğunu ve gelecekte özellikle bahçe tesisine, üretilen ürüne ve ziraat mühendisliği ya da tarım danışmanlığına desteklerin devam etmesinin verilmesinin

Ağrı İlinde Üreticilerin Meyve Yetiştirme Kararını Etkileyen Unsurlar ve Geleceğe Yönelik Beklentileri

üretimi teşvik edeceğini ifade etmişlerdir (Çizelge 7).

Çizelge 7. Üreticilerin Meyve Ağacı Yetiştirmek için Verilmesini Talep Ettikleri Destekler

Destekler	N	%
Bahçe tesisine destek	93	80.9
Üretilen ürüne destek	52	45.2
Ziraat mühendisi tarım danışmanı desteği	81	70.4
Alet ekipman desteği	31	27.0
Mazot ve gübre desteği	42	36.5
Sulama suyu temininin sağlanması	66	57.4
Sulama suyunun desteklenmesi	40	34.8

Sonuç ve Öneriler

Ağrı ilinde temel geçim kaynağı tarım olup yetiştirilen başlıca ürünler tahıllar ve yem bitkileridir. Meyve yetiştiriciliğinin üreticilere sağlayacağı ekonomik, sosyal ve çevresel faydalar göz önüne alınarak 2018 yılından bu yana “Meyve Yetiştiriciliği ve Geliştirmesi Projesi” uygulanmaktadır. Bu proje kapsamında 2020 yılı itibarıyla 300 adet üretici 6500 dekara alanda meyve ağacı yetiştirmektedir. Bu çalışma ile Ağrı ilinde meyve yetiştiren ve yetiştirmeyen üreticilerin karşılaştırmalı olarak sosyo-ekonomik özelliklerinin, meyve ağacı yetiştirme kararlarını etkileyen unsurlarının ve geleceğe yönelik beklentilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Üreticilerin meyve ağacı yetiştirmeye yönelik niyetlerini etkileyen unsurlar planlanmış teorisi çerçevesinde davranışa yönelik tutumlar, kişisel normlar ve algılanan davranışsal kontrol şeklinde üç başlık altında ele alınmıştır.

Meyve yetiştiren üreticiler meyve yetiştirmenin gelirlerini artıracak ve boş araziye değerlendirmelerinde fayda sağlayacağına inanırken aynı zamanda meyve ağaçlarının ürün vermesine kadar geçen sürenin uzun olduğu düşüncesindedir. Bununla beraber bu üreticiler bu faaliyet dalının hastalık ve zararlıların yayılmasını artırdığına, arazide çok fazla yer kapladığına ve sulama suyu kıtlığına sebep olacağına inanmaktadır. Meyve ağacı yetiştirmeyenler ise benzer şekilde meyve ağaçlarının ürün vermesine kadar uzun süre geçtiğini, ağaç yetiştirmenin sulama suyu

kıtlığına sebep olabileceğini ve fidan bakımının oldukça zor olduğunu ifade etmişlerdir.

Meyve yetiştiren üreticiler ailelerinin; meyve yetiştirmeyen üreticiler ise kamu kurumlarının meyve ağacı yetiştirilmesi konusunda ısrarcı olduklarını belirtmişlerdir. Meyve ağacı yetiştirmeyenler ise benzer şekilde meyve ağaçlarının ürün vermesine kadar uzun süre geçtiğini, ağaç yetiştirmenin sulama suyu kıtlığına sebep olabileceğini ve fidan bakımının oldukça zor olduğunu ifade etmişlerdir.

Meyve yetiştiren üreticiler ailelerinin; meyve yetiştirmeyen üreticiler ise kamu kurumlarının meyve ağacı yetiştirmeleri konusunda ısrarcı olduklarını belirtmişlerdir.

Algılanan Davranışsal Kontrol: Meyve yetiştiren üreticiler meyve yetiştirirken yeterli zamana ve sulama suyuna sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Bu grup yetiştiricilik ile ilgili oldukça pozitif algıya sahiptir. Ancak, meyve ağacı yetiştirmeyenler, iklim koşullarının ve hayvanların otlatılması riskinin kendileri için en büyük engel olduğunu ifade etmişlerdir.

Çalışma kapsamında planlanmış davranış teorisi kapsamında ele alınan unsurlara ek olarak ekonomik unsurlar da değerlendirilmiştir. Bu faaliyet dalı, meyve yetiştiren üreticiler için daha yüksek üretim masrafı ve bahçe tesisi masrafı; meyve yetiştirmeyen üreticiler içinse daha fazla girdi ve işgücü gerektirmektedir.

Gelecekte, meyve ağacı yetiştiren üreticilerin %77,4’ü bu faaliyetlerine devam etmeyi düşünmekte olup yetiştirmeyen üreticilerin sadece %22,6’sı meyve bahçesi tesis etmeyi düşünmektedir. Gelecekte yetiştirilmesi

Ağrı İlinde Üreticilerin Meyve Yetiştirme Kararını Etkileyen Unsurlar ve Geleceğe Yönelik Beklentileri

düşünülen başlıca ürünler ise elma, kayısı, ceviz, armuttur. Üreticiler özellikle bahçe tesisine, üretilen ürüne ve ziraat mühendisliği ya da tarım Elde edilen bulgular ışığında ilde meyve yetiştiriciliğini artırmak amacıyla aşağıdaki öneriler sunulabilir.

1. İlde üreticilere meyve yetiştiriciliğinin sağlayacağı faydalarla ilgili bilgilendirici tanıtım çalışmaları yapılmalı ve bu çalışmalarda üreticilerin özellikle olumsuz görüşe sahip oldukları hastalık ve zararlı kontrolü, sulama şekilleri, meyve fidanlarının bakımı konularıyla ilgili bilgi vermeye özen gösterilmelidir.
2. Üreticiler açısından diğer kişi, kurum ve kuruluşların konuyla ilgili beklentilerini ifade

danışmanlığına destek verilmesinin üretimi teşvik edeceğini ifade etmişlerdir.

eden kişisel normlar oldukça belirleyici olmaktadır. Bu nedenle, meyve ağacı yetiştirmenin sağlayacağı faydalarla ilgili sadece üreticiler değil, bütünsel bir yaklaşımla tüm köy halkı ve organizasyonlar bilgilendirilmelidir.

3. Üreticiler Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan edinecekleri teşvik ve destekler konusunda bilgilendirilmelidir.

Ek Çizelge

Çizelge 1. Meyve ağacı yetiştirenlerin Karar Almasını Etkileyen Unsurlar

Subjektif İnançlar	1		2		3		4		5		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Meyve yetiştirmek gelirimimi artıracaktır.	0	0.0	2	1.9	9	8.7	43	41.7	49	47.6	103	100.0
Meyve yetiştirmek aile tüketimini karşılamada önemli bir kaynaktır.	0	0.0	1	1.0	10	9.7	57	55.3	35	34.0	103	100.0
Meyve ağacından elde edilen atıklar (budanan kısımlar, kabuklar vs) yakacak ihtiyacımı karşılamada önemlidir.	3	2.9	4	3.9	7	6.8	53	51.5	36	35.0	103	100.0
Meyve ağacı yetiştirmek toprak verimliliğimi artıracaktır.	0	0.0	4	3.9	7	6.8	52	50.5	40	38.8	103	100.0
Meyve ağacı yetiştirmek hastalık ve zararlıların yayılmasını artırır.	0	0.0	5	4.9	12	11.7	46	44.7	40	38.8	103	100.0
Meyve fidanlarının bakımı zor olmaktadır.	1	1.0	2	1.9	17	16.5	47	45.6	36	35.0	103	100.0
Meyve ağaçları ürün verene kadar geçen süre uzun olmaktadır.	1	1.0	1	1.0	12	11.7	46	44.7	43	41.7	103	100.0
Meyve ağacı yetiştirmek arazimde çok fazla yer kaplamaktadır.	1	1.0	4	3.9	16	15.5	38	36.9	44	42.7	103	100.0
Meyve ağacı yetiştirmek arazimde sulama suyu kıtlığına sebep olacaktır.	0	0.0	10	9.7	8	7.8	38	36.9	47	45.6	103	100.0
Meyve ağacı yetiştirmek boş araziye değerlendirmek açısından önemlidir.	1	1.0	1	1.0	14	13.6	40	38.8	47	45.6	103	100.0

Ağrı İlinde Üreticilerin Meyve Yetiştirme Kararını Etkileyen Unsurlar ve Geleceğe Yönelik Beklentileri

Çizelge 1. Devam

Köydeki ürün çeşitliliğinin artması benim için önemlidir.	2	1.9	1	1.0	11	10.7	42	40.8	47	45.6	103	100.0
Sübjektif Normlar												
Ailem meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür.	5	4.9	2	1.9	7	6.8	39	37.9	50	48.5	103	100.0
Diğer çiftçiler meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür.	4	3.9	11	10.7	32	31.1	28	27.2	28	27.2	103	100.0
Yayım elemanları meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür.	2	1.9	15	14.6	24	23.3	37	35.9	25	24.3	103	100.0
Kamu kurumları meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür.	3	2.9	11	10.7	29	28.2	34	33.0	26	25.2	103	100.0
Köyün önde gelenleri meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür.	3	2.9	19	18.4	23	22.3	37	35.9	21	20.4	103	100.0
Köydeki çoğu kişi arazisinde meyve ağacı yetiştirmektedir.	8	7.8	19	18.4	25	24.3	31	30.1	20	19.4	103	100.0
Kontrol İnançları												
Arazimde sık sık hastalık ve zararlılarla ilgili sorun yaşıyorum.	2	1.9	20	19.4	29	28.2	31	30.1	21	20.4	103	100.0
Yörede genellikle yağışlar düzensiz ve yetersizdir.	1	1.0	20	19.4	28	27.2	30	29.1	24	23.3	103	100.0
Yörede iklim koşulları meyve yetiştiriciliği için uygun değildir.	2	1.9	22	21.4	25	24.3	29	28.2	25	24.3	103	100.0
Arazimde hayvanların otlatılması riski sebebiyle meyve ağacı yetiştirmek zor olabilir.	2	1.9	20	19.4	26	25.2	23	22.3	32	31.1	103	100.0
Arazimle ilgili tüm işleri yapmak için yeterli zamanım var.	1	1.0	5	4.9	31	30.1	27	26.2	39	37.9	103	100.0
Meyve ağacı fidanlarına kolayca ulaşılabilir.	2	1.9	13	12.6	17	16.5	33	32.0	38	36.9	103	100.0
Meyve bahçelerinde sulama suyuna kolayca erişim sağlanabilir.	3	2.9	9	8.7	14	13.6	34	33.0	43	41.7	103	100.0

Ağrı İlinde Üreticilerin Meyve Yetiştirme Kararını Etkileyen Unsurlar ve Geleceğe Yönelik Beklentileri

Çizelge 2. Meyve ağacı yetiştirmeyenlerin Karar Almasını Etkileyen Unsurlar

	1		2		3		4		5		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Subjektif İnançlar												
Meyve yetiştirmek gelirimimi artıracaktır.	1	1.3	46	57.5	10	12.5	13	16.2	10	12.5	80	100.0
Meyve yetiştirmek aile tüketimini karşılamada önemli bir kaynaktır.	0	0.0	50	62.5	9	11.2	15	18.8	6	7.5	80	100.0
Meyve ağacından elde edilen atıklar (budanan kısımlar, kabuklar vs) yakacak ihtiyacımı karşılamada önemlidir.	43	53.8	6	7.5	12	15.0	9	11.2	10	12.5	80	100.0
Meyve ağacı yetiştirmek toprak verimliliğimi artıracaktır.	4	5.0	44	55.0	14	17.5	9	11.2	9	11.3	80	100.0
Meyve ağacı yetiştirmek hastalık ve zararlıların yayılmasını artırır.	6	7.5	11	13.8	10	12.5	47	58.8	6	7.5	80	100.0
Meyve fidanlarının bakımı zor olmaktadır.	0	0.0	5	6.2	10	12.5	15	18.8	50	62.5	80	100.0
Meyve ağaçları ürün verene kadar geçen süre uzun olmaktadır.	1	1.2	1	1.2	5	6.3	15	18.8	58	72.5	80	100.0
Meyve ağacı yetiştirmek arazimde çok fazla yer kaplamaktadır.	1	1.2	9	11.3	10	12.5	52	65.0	8	10.0	80	100.0
Meyve ağacı yetiştirmek arazimde sulama suyu kıtlığına sebep olacaktır.	9	11.2	9	11.3	8	10.0	8	10.0	46	57.5	80	100.0
Meyve ağacı yetiştirmek boş araziye değerlendirmek açısından önemlidir.	0	0.0	44	55.0	8	10.0	13	16.2	15	18.8	80	100.0
Köydeki ürün çeşitliliğinin artması benim için önemlidir.	0	0.0	46	57.5	6	7.5	20	25.0	8	10.0	80	100.0
Sübjektif Normlar												
Ailem meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür.	45	56.2	2	2.5	12	15.0	15	18.8	6	7.5	80	100.0
Diğer çiftçiler meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür.	50	62.5	7	8.8	10	12.5	9	11.2	4	5.0	80	100.0
Yayın elemanları meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür.	45	56.2	7	8.8	4	5.0	18	22.5	6	7.5	80	100.0
Kamu kurumları meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür.	41	51.2	5	6.2	8	10.0	16	20.0	10	12.5	80	100.0
Köyün önde gelenleri meyve ağacı yetiştirmem gerektiğini düşünür.	47	58.8	10	12.5	7	8.8	10	12.5	6	7.5	80	100.0
Köydeki çoğu kişi arazisinde meyve ağacı yetiştirmektedir.	61	76.2	7	8.8	2	2.5	6	7.5	4	5.0	80	100.0
Kontrol İnançları												

Ağrı İlinde Üreticilerin Meyve Yetiştirme Kararını Etkileyen Unsurlar ve Geleceğe Yönelik Beklentileri

Çizelge 2. Devam

Arazimde sık sık hastalık ve zararlılarla ilgili sorun yaşıyorum.	2	2.5	13	16.2	50	62.5	8	10.0	7	8.8	80	100.0
Yörede genellikle yağışlar düzensiz ve yetersizdir.	1	1.2	1	1.2	52	65.0	9	11.3	17	21.2	80	100.0
Yörede iklim koşulları meyve yetiştiriciliği için uygun değildir.	2	2.5	6	7.5	10	12.5	14	17.5	48	60.0	80	100.0
Arazimde hayvanların otlatılması riski sebebiyle meyve ağacı yetiştirmek zor olabilir.	3	3.8	6	7.5	8	10.0	13	16.3	50	62.5	80	100.0
Arazimle ilgili tüm işleri yapmak için yeterli zamanım var.	2	2.5	44	55.0	11	13.8	16	20.0	7	8.8	80	100.0
Meyve ağacı fidanlarına kolayca ulaşılabilir	8	10.0	50	62.5	6	7.5	10	12.5	6	7.5	80	100.0
Meyve bahçelerinde sulama suyuna kolayca erişim sağlanabilmektedir.	6	7.5	6	7.5	51	63.8	10	12.5	7	8.8	80	100.0

Kaynaklar

- Aktas, E., Sahin, H., Topaloğlu Z, Oledinma A, Huda A.K.S, Irani, Z., Sharif, A.M., Wout T.V., Kamvara M. (2018) A consumer behavioural approach to food waste. *Journal of Enterprise Information Management* 31 (5): 658-673.
- Ajzen, I. (1991) The theory of planned behavior. *Organ. Behav. Human Decision Process* 50:179–21
- Bozkurt, Ö.Ç. (2014) Planlanmış Davranış Teorisi Çerçevesinde Öğrencilerin Girişimci Olma Niyetlerinin İncelenmesi. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 3 (1): 27-47.
- Erten, S. (2002) Planlanmış Davranış Teorisi ile Uygulamalı Öğretim Metodu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi* 19 (2): 217-233.
- Meijer, S.S. Catacutan, D, Sileshi, GW, Nieuwenhuis, M. (2015) Tree planting by smallholder farmers in Malawi: Using the theory of planned behaviour to examine the relationship between attitudes and behaviour. *Journal of Environmental Psychology* 43: 1-12.
- Nowak, D.J., Stein S.M., Randler, P.B., Greenfield, E.J., Comas, S.J., Carr, M.A., Alig, R.J. (2010) Sustaining America's Urban Trees and Forests. USDA Forest Service. *General Technical Report* Washington, D.C.
- TPO (2012) The Benefits of Trees. URL: <https://treeday.planetark.org/documents/doc-752-ntd12-the-benefits-of-trees.pdf>. (Erişim tarihi: 16.07.2020)
- TOB (2020) <https://www.tarimorman.gov.tr/>.
- TUİK (2020) <https://www.tuik.gov.tr>.
- Onur, S., Kırıkçı, S. (2018) Literatür İncelemesi: Planlı Davranış Teorisi Ve Davranışsal İktisat. *Social Sciences Studies Journal* 4 (23): 4534-4548.
- Setti, M., Falasconi, L., Segrè, A., Cusano, I., Vittuari, M. (2016) Italian Consumers' Income and Food Waste Behavior. *British Food Journal* 118 (7): 1731–1746.
- Stefan, V., Van Herpen, E., Tudoran, A.A., Lähteenmäkia, L. (2013) Avoiding Food Waste by Romanian Consumers: The Importance of Planning and Shopping Routines. *Food Quality and Preference* 28: 375-381.
- Yılmaz, V., Doğan, M. (2016) Planlanmış Davranış Teorisi Kullanılarak Önerilen Bir Yapısal Eşitlik Modeli ile Geri Dönüşüm Davranışlarının Araştırılması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Özel Sayısı*: 191-205.